

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2018»
XIII Халықаралық ғылыми конференциясы

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

XIII Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2018»

The XIII International Scientific Conference
for Students and Young Scientists
«SCIENCE AND EDUCATION - 2018»

12th April 2018, Astana

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2018»
атты XIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2018»**

**PROCEEDINGS
of the XIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2018»**

2018 жыл 12 сәуір

Астана

УДК 378

ББК 74.58

Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2018» атты студенттер мен жас ғалымдардың XIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2018» = The XIII International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2018». – Астана: <http://www.enu.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2018. – 7513 стр. (қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-997-6

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 378

ББК 74.58

ISBN 978-9965-31-997-6

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2018

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ӘЙЕЛ ҚҰҚЫҚТАРЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Ораз Рсай

Rsai_96_1005@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Заң факультетінің 4-курс студенті, Астана, Қазақстан.
Ғылыми жетекші: PhD, Хайрмуханмедов Н.И.

Гендерлік саясат негіздері 1995 жылы қабылданған Қазақстан Республикасы Конституциясында бекітілген, өйткені ол Республика дамуына әйелдердің адами капиталын толық тарту үшін мүмкіндіктерді ашты.

Конституцияның 14-бабында заң мен сот алдында барлық азаматтар тең екендігі жазылған. Ешкім кемсітушілікке, соның ішінде жыныстық белгі бойынша кемсітушілікке тартылмайды. Негізгі Заң Қазақстан Республикасында құқықтық, саяси, әкімшілік және мемлекеттік жүйені қалыптастырудың негізгі принциптері мен критерілерін құрды. 2003 жылғы 27 қарашадағы N 1190 Үкімет Қаулысымен Қазақстан Республикасындағы Гендерлік саясат тұжырымдамасы мақұлданды. Ол біздің еліміздегі гендерлік саясаттың негізгі бағыттарын анықтады. Одан әрі Қазақстан Республикасы Президентінің 2005 ж. 29 қарашадағы № 1677 Қаулысымен 2006-2016 жылдарға Қазақстан Республикасында Гендерлік теңдік стратегиясы бекітілді (бұдан әрі - Стратегия). Стратегия 2006 жылдан 2016 жылға дейінгі кезеңде еркектер мен әйелдердің құқықтар мен мүмкіндіктері теңдігіне қол жеткізу бойынша міндеттерді шешуді қарастырады.

Гендерлік теңдік –әйелдер мен еркектердің тең құқықтық мәртебесі және тұлғаларға жынысына қарамастан өмірдің саяси, экономикалық, әлеуметтік, қоғамдық және мәдени салаларына қатысу үшін өз қабілеттерін еркін қолдануға мүмкіндік беруші тең мүмкіндіктер; әйелдер мен еркектердің қоғамдың өмірдің әлеуметтік, саяси және экономикалық салаларында мүмкіндіктерге, ресурстарға және сыйақыларға тең ие болуды ұйғарады.

Қазақстан тәуелсіздік жылдарында еркектер мен әйелдердің құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау саласында белгілі бір оңалысқа қол жеткізді. Қазақстандық гендерлік саясатты құру кезінде адам, отбасы құқықтары және гендерлік теңдік саласындағы табысты халықаралық тәжірибелер, БҰҰ бағдарламалық құжаттары қолданылды.

Тең құқықтар мен мүмкіндіктерге қол жеткізу мақсатында Елбасы келесі міндеттеді қойды: заңнаманы жетілдіру және гендерлік теңдікті қамтамасыз ету институттарын құру, әйел құқықтарын қорғаудың құқықтық тетіктерін қамтамасыз ету бойынша жұмысты жалғастыру және т.б. Қазақстанның гендерлік саясатының басты ерекшелігі гендерлік жобалардың бастамашысы гендерлік даму саласындағы превентивті және озық шаралар қабылдайтын Президент және мемлекет болып табылуында.

Негізгі проблема үй ішінде, балаларды тәрбиелеу бойынша орындалатын міндеттердің барлығы әйелге жүктелуімен сипатталатын тұрмыстық кемсітушілік болып табылады. Алайда әйел қоғамдық еңбекпен еркектермен қатар айналысуы мүмкін. Жасырын кемсітушілік те бар, яғни жұмысқа қабылдау, қызметтік сатымен жылжу кезінде әйелдердің құқықтары мен еркіндігін шектеу немесе қысым жасау, оның құндылығын жыныс белгісі бойынша төмендету.

Әйелдердің құқықтары барлық әлемде жаһандық әл-ауқатын түсінудің маңызды көрсеткіші болып табылады. Бірнеше он жыл бұрын әлемнің көптеген елдері әйелдердің құқықтары жөніндегі халықаралық шартты ратификациялады. Дегенмен, әйелдердің құқықтары мен мүмкіндіктерін кеңейтудегі көптеген жетістіктерге қарамастан, өмірдің барлық салаларында, мәдени, саяси және экономикалық жағынан көптеген проблемалар бар. Мысалы, әйелдер ерлерге қарағанда көп жиі жұмыс істейді, бірақ оларға аз төленеді; гендерлік дискриминация өмір бойы қыздар мен әйелдерге әсер етеді; кедейлікпен зардап шегетіндердің ішінде ең көбі әйелдер мен қыздар.

Осы баяндаманы БҰҰ-ның әйелдер келісімшартында және әртүрлі елдерде осы есептің әртүрлі бөліктеріне ескертпелер енгізгені туралы оқығанымызға қарамастан, әмбебап гендерлік теңдікке қол жеткізудің ұзақ жолдары бар.

Гендерлік теңдік бүкіл қоғам үшін баланың тірі қалу және даму проблемасын шешуге ықпал етеді, сондықтан әйелдердің құқықтары мен гендерлік теңдіктің маңыздылығын төмендетуге болмайды.

Бұл мақалада қосымша мәселелер қарастырылады:

Прогресс; Жетістіктің жоқтығы; Әйелдер ерлерге қарағанда көп жұмыс істейді, бірақ аз төленуі.

Прогресс. Бір түнде қалыптасқан жәйітті өзгерту мүмкін емес. Дегенмен аз ғана жетістіктің үлгісі: Оңтүстік Африкадағы жетістік; Латын Америкасындағы балаларға қатысты мәселелер;

Күн көрісі төмен әйелдер микрокредиттің арқасында бүкіл әлемде жинақ және несиелік механизмдерге қол жеткізе алады:

әйелдердің дауыс беруіне жол бермейтін елдердің саны төмендеді Бутан (бір дауыс), Ливан (ішінара), Бруней (ешкім де дауыс бере алмайды), Сауд Арабиясы, Біріккен Араб Әмірліктері (2010 жылы күтілетін) және Ватикан қалаларын қосқанда.

Әйелдер Африкада парламентте көп лауазымдарға ие. Көптеген жағдайларда Африканың кейбір елдерінде кейбір батыстағы елдерге қарағанда парламентте әйелдер көп. 2005 жылы күшіне енген Африкадағы әйелдердің құқықтарын қорғау туралы хаттама (көптеген елдер әлі күнге дейін тіркелуі керек).

Әйелдерге қатысты келісім-шартты ратификациялау туралы Ережеге сәйкес, әйелдерге қатысты дискриминацияның барлық түрлерін қысқарту туралы конвенция (КЛЖЖ)

CEDAW ұйымының 30 жылдығына орай Inter (IPS) баспасөз қызметі әйелдер келісімшартының бүкіл әлемде алдын ала қарастырылған бірқатар артықшылықтарды атап өтті, мысалы: 2004 жылығы жаңа отбасы кодексінде Марокко әйелдерге некелік және ажырасқан жағдайда тең құқықты және адам құқықтарын қорғауды қамтамасыз етті.

Үндістан әйелдерге қатысты кемсітуді болдырмау бойынша заңдық міндеттемелер алды және жұмыс орнында жыныстық қудалауға жол бермейді.

Камерунда Конвенция жергілікті соттарда және түбегейлі шешімдерде қолданылады; Мексика 2007 жылы әйелдерге қатысты зорлық-зомбылық туралы заңдарды күшейтетін заң қабылдады; Австриядағы CEDAW Комитеті 2007 жылы Австрияға қатысты отбасындағы зорлық-зомбылыққа қарсы екі шағым берді;

БҰҰ Бас хатшысы Пан Ги Мун сондай-ақ Құрама Штаттарда жоғары лауазымдардағы әйелдердің саны 40 пайызға өскенін атап өтті

Конвенция кемсітушілік туралы заңдарға қарсы тұру, бір мәнді ережелерді түсіндіру немесе заңның үнсіздігі туралы, әйелдерге құқықтарды беру үшін қолданылады, Нави Пиллай Адам құқықтары жөніндегі Жоғарғы комиссары Пан Ги Мун сонымен қатар шарт бойынша адам құқықтары туралы ең сәтті шарттарының бірі ретінде сипатталған.

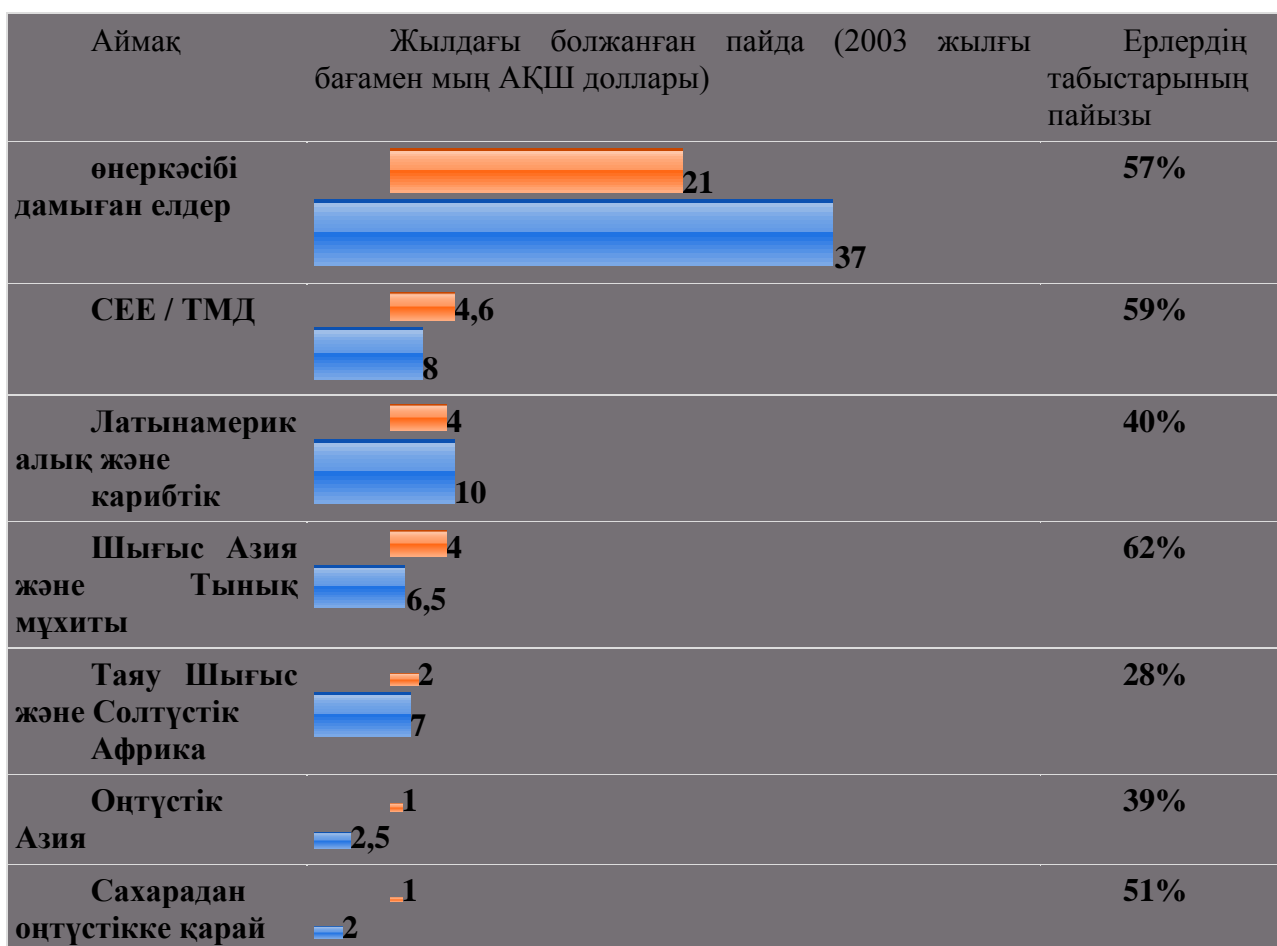
Прогресстің болмауы. Отыз жылдан кейін қабылданған барлық нысандарын жою туралы Конвенция әйелдерге қатысты кемсітудің (КЛДЖ), көптеген қыздар мен әйелдер әлі де заңымен танылатын тең құқықтары мен мүмкіндіктерін іске асыру алмауда. Көптеген елдерде әйелдердің меншікті иеленуге және мұра алуға жерге құқығы жоқ. Әлеуметтік оқшаулау, кісі өлтіру, ар-намысын қорғауға, әйелдердің жыныс органдарының жарақаттануына байланысты байланысты операциялар, адам саудасы, шектеулі ұтқырлық және ерте некелер, әйелдер мен қыздардың денсаулық сақтауы, сырқаттанушылықтың деңгейін төмендету және өмір сүру құқығынан айырады. Біз тұрақты прогресс көрмейміз, егер денсаулық сақтау жүйелерінде сәтсіздіктерді түземесек, қыздар мен әйелдер жұмыспен қамту, ақпарат және қызметтер үшін, білім беру және саяси позицияларына тең қол жеткізбесе.

Уақыт өте келе, ерлер мен әйелдердің арасындағы теңдік көп болады деп ойлайтын шығарсыз. Өкінішке орай, үрдістер басқа бағытта қозғалады.

Әйелдер біліміне қатысты бүкіл әлем бойынша прогреске қол жеткізілді және көптеген елдерде қыздар мен жас әйелдер ондаған жылдар бойына білім берудің барлық деңгейлерінде ұлдар мен еркектерден асып түсті. Дегенмен, осы жетістіктер жұмыспен қамту, саясат және әлеуметтік қарым-қатынастар саласында үлкен жетістікке әкелген жоқ.

Әйелдер ерлерге қарағанда көп жұмыс істейді, бірақ аз төленеді. «Әйелдер өсіретін егістік, одан әлемнің барлық азық-түлігінің жартысынан көбі жиналды». Интер пресс-қызметінің мәліметтері бойынша, бүкіл әлемде әйелдер өсірілген тамақтың жартысынан астамын өсіреді. Сахарадан оңтүстік Африкада және Кариб бассейнінде олар негізгі азық-түліктің 80 пайызын құрайды. Азияда олар азық-түлік өндірісінің шамамен 50 пайызын құрайды. Латын Америкасында олар негізінен күнкөріс шаруашылығы, көгалдандыру, құс өсіру және мал шаруашылығымен айналысады. Бірақ әйелдердің бұл салада еңбегі еленбейді. Әйелдерге қажеттіжабдықты сатып алу үшін қаржы қаражаттарын алуға өте қиын. Көптеген қоғамдар әлі де дәстүрлі рөлдердің өзгеруін қабылдамайды немесе түсінбейді. ЮНИСЕФ-тің әлемдегі балалар жағдайы туралы 2007 жылғы есебінде олардың өмір бойы кемсітуге және әйелдердің құқықтарын бас тартуға және олардың өмірі балаларға қалай әсер ететініне баса назар аударылады. Жұмысқа және төлемге келер болсақ, олар:

Кілт:

- Әйелдердің жұмыс мөлшерінің көрсеткіші
- Ерлердің жұмыс мөлшерінің көрсеткіші

Болжалды табыстар ерлер мен әйелдердің жалақыларындағы айырмашылықтар үшін түзетілген жан басына шаққандағы ішкі жалпы өнім (2003 жылғы бағамен АҚШ долларымен сатып алынады). Кейбір сандар дисплейге дөңгелектенеді.

Қайнар көз: ЮНИСЕФ, «Состояние детей мира», 2007, с. 41, сур. 3.3

Кесте: Әйелдер үшін есептелген жалақы еркектерге қарағанда айтарлықтай төмен.

Бұл сәйкессіздіктің себептері: әйелдер әдеттегідей ақы төленбейтін және ерлермен салыстырғанда аз төленетін жұмыс істейтіндігіне байланысты. ЮНИСЕФ-тің деректері әрдайым мінсіз болып табыла бермейді, және жоғарыда сипатталған сияқты жалпылама сипаттама кеңірек нұсқаларда ауытқулар болуы мүмкін алады. Мысалы, Бразилияда 25 жасқа толмаған әйелдер еркек әріптестеріне қарағанда жоғарғы орташа айлық жалақы алады.

ЮНИСЕФ-тің жұмысқа орналасу теңдігі жөніндегі негізгі резюме келесі тармақтарды қамтиды: көптеген әйелдердің үй шаруашылығындағы ақы төленбейтін жұмысы және үй шаруашылығында төленбейтін жұмыстарына көп уақыт жұмсайды, ал ол ақылы жұмыс уақытын айтарлықтай азайтады. Тіпті еңбек нарығында ақылы жұмысқа қатысқанымен, әйелдер әлі де өз жұмысының көп бөлігін үй шаруашылығына жұмсайды.

Әйелдер үйден тыс жерде жұмыс істесе, олар орта есеппен ерлерге қарағанда әлдеқайда аз табады. Олар сондай-ақ жұмыссыздықтың неғұрлым қауіпті түрлерінде жұмыс істемейді, аз табысы, аз қаржы қауіпсіздігі, және әлеуметтік төлемдер. Әйелдер ер адамдардан аз табады, сонымен қатар активтерінің аздығына ие болады. Кішігірім жалақылар және үй шаруашылығының кірістерін аз бақылау. Мүліктік және мұра туралы заңдардағы гендерлік көзқарастар және активтерді сатып алудың басқа да арналарында.

2000 жылы Қазақстан атынан Палермода БҰҰ-ның Бүкіләлемдік конференциясында, ҚР экс әділет министрі Рогов И. БҰҰ-ның Трансұлттық ұйымдасқан қылмысқа қарсы конвенциясына, сондай-ақ Адам саудасымен, әсіресе әйелдер мен балаларды сатудың алдын алу, жолын кесу және жазалау туралы хаттамаға қол қойды.

Әйелдердің құқықтарын қорғау үшін тиісті лауазымы мынадай БҰҰ конвенцияларына Қазақстанның қосылуы және ратификациялау болып табылады: 1949 жылғы 10 желтоқсандағы "Адам саудасымен күрес және жезөкшелікпен айналысуға қатысты үшінші тұлғалар туралы"; 1993 жылғы 29 мамырдағы шетелдіктерге қатысты балаларды қорғау және ынтымақтастық туралы; 1962 жылғы 7 қарашадағы «Некеге тұруға және некеге тұруға ең төменгі жасқа, некені тіркеуге келісім беру туралы»; «Жұмыспен қамтуды және жұмыссыздықты қорғау туралы» 1971 жылғы 17 қазандағы; 1981 жылғы 23 маусымдағы «Отбасылық міндеттері бар жұмыс істейтін ерлер мен әйелдердің тең құқығы және тең мүмкіндіктері туралы»; Халықаралық еңбек ұйымының конвенциялары: 1948 жылғы 9 шілдедегі «Өнеркәсіптегі әйелдердің түнгі жұмысы туралы»; 1949 жылғы 1 шілдедегі жалақыны қорғау туралы; «1952 жылғы әлеуметтік қамсыздандырудың ең төменгі стандарттары туралы» (102); 1958 жылғы 25 маусымдағы «Еңбек және кәсіпкерлік саласында кемсітушілікке қатысты» Қазақстан БҰҰ және ХЕҰ-ның әйелдер мен балалардың құқықтары жөніндегі конвенцияларына қосылу және оны ратификациялау процесін жалғастыру қажет. Әйелдерге қатысты кемсітушілікті жою жөніндегі комитетінің (24-ші сессия, 2001 жылғы 15 қаңтар-2 ақпан) Қазақстан Республикасының алғашқы баяндамасы бойынша Әйелдер конвенциясының соттарда тікелей қолданылуына, тең мүмкіндіктер туралы заңдардың қабылдануына, отбасындағы зорлық-зомбылыққа қатысты ерекше назар аударылуы, ауыл әйелдерінің әлеуметтік-экономикалық жағдайын жақсартудың нақты стратегиясын әзірлеу тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1) Әйел құқықтары. prokuror.kz
- 2) Права человека: изложение фактов: №22. Дискриминация в отношении женщин: конвенция и комитет /ООН. Женева, 1995.
- 3) Human Rights of women. National and International perspectives.
- 4) ЮНИСЕФ, «Состояние детей мира», 2007. (39б.)
- 5) Шах, Ану. «Права женщин». *Глобальные проблемы*. 14 марта 2010.
- 6) Правовая охрана материнства // <http://www.zakon.kz/4612823-pravovaja-okhrana-materinstva.html>